

N'hi degué haver un parònim *Núja* en singular, a Aragó: en un doc. de 1188 una «vicaria de *Xiarc*,¹ et de *Masons* et de *Nuilla* et de *Targa* ---» en un doc. d'Anfós el Cast, firmat per senyors aragonesos (*CoDoACA* VIII, 74.5f); i en dos docs. de 1276.⁵ «Paracolos, San Tomas *Embit*,² *Savynna*, *Aranda*,³ *Nulla*, *Illuesca*,⁴ *Arandiga*» (p.p. Soldevila, *Pere el Gran* I, 2^a p., 81; i enumeració semblant en un doc. de 1277 *ibid.* 83). Es veu, doncs, que era una població de la ribera del Jalón, cap a Calatayud o més avall, avui potser decaiguda, car no figura en els nomenclàtors. Però no dubtem que es tracta d'un altre cas d'«encarnació» toponímica de la màrtir cordovesa, com el *Nulles* tarragonès i les *Santanulles* de Ribagorça.

¹ Altra cita d'aquest a l'art. *Montsagre*.— ² *Embid* prop de Calatayud.—³ i ⁵ *Aranda de Moncayo* i el seu veí *Arándiga* prop de Morés.— ⁴ També *Illuesca* és prop de Morés.

NÚRIA

La vall i santuari famosos, en terme de Querulbs, Vall de Ribes.

Pron. local: nùri, general entre la gent popular de les valls de Ribes; Cerdanya i Pirineu, *nùria* en les esferes cultes, literàries i eclesiàstiques.¹

MENCIONS ANT. 1087, el comte Guillem de Cerdanya cedí al monestir de Ripoll «septem valles que sunt in *Annuria*, propter alodium, ad pascere vestrum ovile, et de vestro baiulo de *Maçana*; --- afr. ab Or.: podio *Turnebulis* et in colle *Pegads*; de Mer.: in *Salent* --- *Pedrices*; ab Occid.: in *Petrafitia* et --- *Costa Rubia* et *Fonte Alba* --- ; Circi in collo de *Finestrelles* et in collo de *Casula*» (Monsalv. IX, 263; també Monsalv. XVI, 224; Alart, *Cart. Rouss.* 96; mentre que Alsius, *Nom.* 225, ho cita d'Alart I, p. 34); 1162. Butlla del Papa Alexandre III concedint indulgència o remissió de pecats als qui visitin «ecclesiam seu capellam Beatae Mariae Virginis de *Nuria*, 40 *Urgellensis Dioecesis* (Monsalv. XI, 85)

1170. Anfós el Cast dóna al mon. de Santes Creus: «pasceria ad totum vestrum *bestiar* in totis illis calmis meis de *Anuria* et de *Comes de Vaca*» (*Li. Bl. de Santes Creus* § 145.6), i ja citat per MiretS. (*BABL* II, 45 267) i per Morera (*Tarr. Cri.* I, 469).

Deu haver-hi altres notícies d'interès en Fortià Solà, *Història de Núria*; en Francesc Marés, *Història i miracles de la imatge de N. Sra. de Núria*; i en Josep Puig i Bosch, *La Vall de Núria: situació, geologia, història*, 445 pp. Bna. c. 1930.

Segons Mn. Antoni Pladevall (*Enci. Cat.*) el 1162 ja hi havia un hospital de refugi i capella; la imatge és dels SS. XII-XIII, però segons la tradició fou trobada allà per Sant Gil, que visità la vall en temps antic, 55 i, colgada, fou descoberta pel pelegrí dàlmata Ama-

deu, c. 1072 (Monsalv. XVI, 95). Una altra tradició posa la fundació de la capella en l'a. 1002 (Feliu, citat per Alsius, p. 244).

ETIM. S'està d'acord generalment que és pre-romana.² Una mica més enllà poden guiar-nos els parònims amb què el relaciono en *E.T.C.* II, 34ss.:³ amb *Andorra* i amb *Norís*.

A) En efecte, amb *Andorra* ens porten a relacionar-lo moltes raons. No sols el ser una vall no llunyana, de nom inexplicable pel català i el llatí, — amb la seva forma *Annorra* o *Anorra* de 1003, 1007, 1063, 1250, 1275— sinó també la forma *A(n)nuria* en què es presenta el nom present en les seves primeres aparicions.

I d'altra banda el nom del veí poble de *Norís*, a l'alta Vall Ferrera, que és *Anorís* en escriptures de 1162 i 1165.

20 *NORÍS*, poblet de l'alt Pallars amb municipi, entremig d'Alins i Tor, 7 k. a l'Oest del límit amb Andorra.

Pron. nurís, oït a Farrera (Casac. 1920); *nurís* a Tor, *nurís* a Norís (LL. V, 3), i a Àreu, *norís* a Farrera (1933, LL 22,36, 78); id. en l'enq. que vaig fer el 1959 en el poble mateix (XXI, 168-172). *Nuris*, Verdaguier (*Obres*, ed. 1907, VI, 57).

MENC. ANT. 1162: *Anoriis* (Valls Taberner, *Priv. Andorra*, 390); 1166: *Anoris* (Valls Taberner, *Priv. Àneu*, 272); 1280: «castrum et villam et Pica de *Nuriz*» (imprès «villam de *Picadenuriz*») (Valls Taberner, *ibid.* p. xxi);⁴ 1549: *Noris* (Valls, *ib.* p. 284); 1759: «Ribalera --- los boscos --- de *Norís*, del Carpidé en anssà» i també cita *Norís* junt amb *Esplandiú* (*Capbreu de Castellarnau*, pp. 50 i 345).

En *Norís* el sufix és també pre-romà: no el romànic *-iz -ICIUS*, contradict per les mencions antigues, supra: és el de *Aransís*, *Obís*, *Sarais*, *Estais*, *Sentís*, *Socís* (i els en *-lís*, veg. *Boldís* arts. supra).

B) Cal, doncs, ateses les dades de *Norís*, acceptar la conclusió que aquest nom, el d'*Andorra* (V. art. supra) i el de *Núria* tenen arrel pre-romana comuna ANDOR-.

Està clar que en tots tres el grup *-ND-* es va reduir a *-n-*, com és de llei en fonètica catalana; si bé en el d'*Andorra*, es restaurà més tard *nd*, per una reacció cultista, natural en un nom tant repetit i masegat en cancelleries i arxius, eclesiàstics i civils. Mentre que aquesta reacció no es produí en el nom d'un llogaret insignificant com *Norís*. Ni en el d'una alta vall de pasturatges, com la de *Núria* —que sols més tardanament entrà en el cercle religiós, en fundar-hi el santuari—; però la *nn* doble de la menció més antiga (i ratificada per 3 grans erudits com Alart, Monsalvatje i Alsius) lliga encara amb la *nn* doble de les mencions coetànies de *Annorra* = *Andorra*; i la